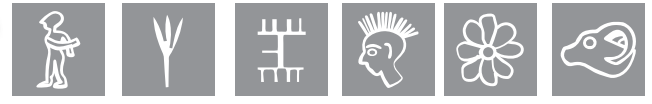

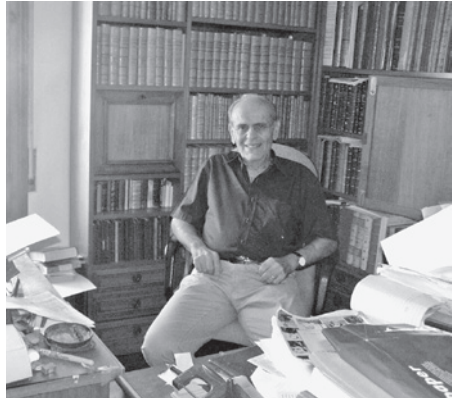
πολιτισμός

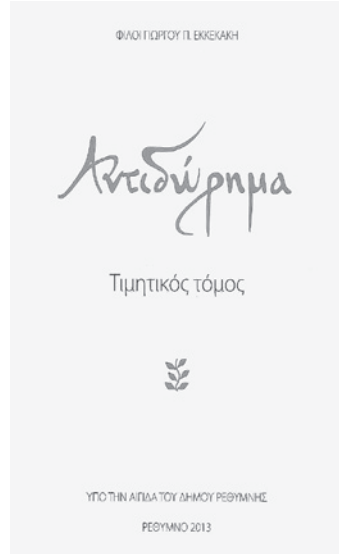
Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ

Αναδιφώντας το χθες (143) Τρία χρόνια χωρίς τον Γιώργο Π. Εκκεκάκη Επισκόπηση του επιφυλλιδογραφικού έργου του (I)

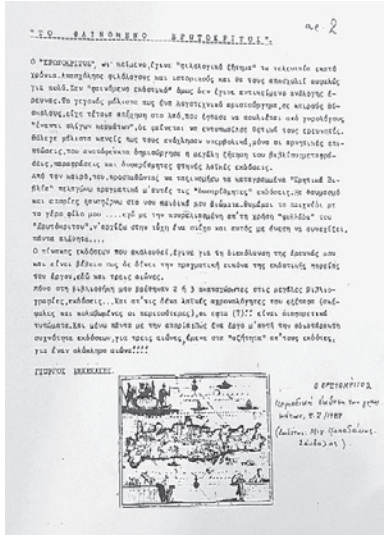
Οι αναγνωστές της στήλης θα μου επιτρέψουν σήμερα να κάνω μια διακοπή στη σειρά των επτά προηγούμενων δημοσιευμάτων, τα οποία ήταν αφιερωμένα στο ρεθεμνιώτικο χιούμορ. Κι αυτό για ν' αποτίσουμε φόρο τιμής στον Γιώργο Π. Εκκεκάκη, τα τρία χρόνια από την εκδήμια του οποίου συμπληρώνονται αυτό τον καιρό. Όπως και τα δύο προηγούμενα έτη 2019 και 2018, θα προσπαθήσω να το κάνω μ' ένα πρωτότυπο θέμα, κι όχι αναμασώντας γνωστά και τετριμμένα για τον εκλεκτό Κρητικό. Θα επαναλάβω μόνον ότι το διατετρίσμα του υπερέβαινε κατά πολύ τον χώρο αναφοράς του, που ήταν η Κρήτη. Σήμερα και την επόμενη εβδομάδα θα δούμε έναν παραγνωρισμένο τομέα της προσφοράς του, την επιφυλλιδογραφία. Στον τομέα αυτό ο συμπολίτης μας πραγματικά διέπρεψε, αφήνοντάς μας ως πολύτιμη παρακαταθήκη περισσότερες από 300 επιφυλλίδες-εργασίες.

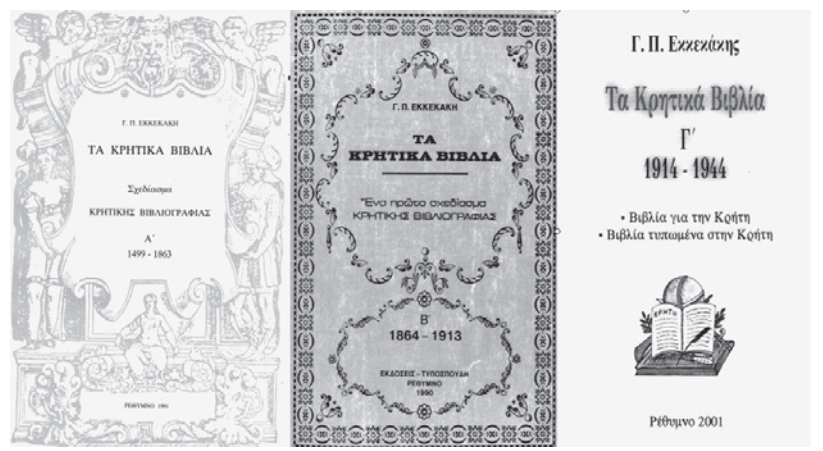
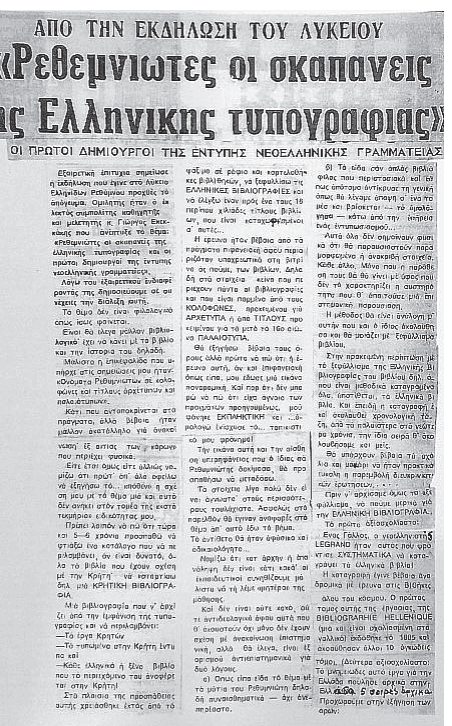
Είχα σκοπό να κάνω μια σχετική διάλεξη, εν είδει μνημοσύνου, όπως το έκανα πέρσι το καλοκαίρι για την αντίστοιχη προσφορά στην επιφυλλιδογραφία του Μανώλη Κούσουπα. Όμως οι φρενιές ιδιαίτερες συνθήκες το αποκλείουν, οπότε περιορίζομαι να κάνω μια ανασκόπηση του έργου αυτού μέσα από δυο συνέχειες των «Αναδιφώσεων», αφήνοντας τις λεπτομέρειες για το μέλλον. Σημειώνω ότι το σύνολο των δημοσιευμάτων του έχει καταγραφεί από την Ασπασία Παπαδάκη στην εργασία «Βιογραφικό σημείωμα και εργογραφία» στον Τμητικό Τόμο «Αντιδωρήματα στον Γιώργο Π. Εκκεκάκη». Από το σύνολο των δημοσιευμάτων, θα προσπαθήσω να εντοπίσω τις βασικές κατηγορίες ερευνητικών ενδιαφερόντων του και να παρακολουθήσω την εξέλιξή τους μέσα στα ακριβώς 30 χρόνια της ενασχόλησής του μ' αυτά.

Ένα σημαντικό μέρος των επιφυλλίδων αναφέρεται στις εκδόσεις του Ερωτόκριτου, έργο το οποίο χαρακτήριζε ως «το μεγαλύτερο best seller όλων των εποχών, μετά τη Βίβλο». Δεν είναι λοιπόν τυχαίο ότι το πρώτο χρονολογικά δημοσίευσμά του ήταν η «Βιβλιογραφία του «Ερωτόκριτου», που είχε συγγράψει από κοινού με τον Μιχάλη Παπαδάκη-Δάνδολο στο περιοδικό του με το ίδιο όνομα, «Ο Ερωτόκριτος», το 1987. Ακολούθησε δημοσίευσμα με τίτλο «Ερωτόκριτος: Σε ποια έκδοση ανήκει;» στο περιοδικό «Συλλογές», το ίδιο έτος, ενώ το τρίτο κατά σειρά δημοσίευσμα, σε μια μεγάλη ακολουθία, ήρθε το 1994 στο περιοδικό «Αναζητήσεις», με τον τίτλο «Οι Λαϊκές Εκδόσεις του Ερωτόκριτου (και άλλα σύνδρομα φαινόμενα της μεγάλης απήχησης του ποιήματος)».

Ένα άλλο θέμα που τον απασχόλησε επί μακρόν ήταν η συμμετοχή της Κρήτης στην Αναγέννηση και στα βιβλία που εκδόθηκαν κατά τη διάρκεια της. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν το γεγονός ότι η πρώτη έξοδος του στα ρεθεμνιώτικα γράμματα ήταν στο αναλόγιο του Λυκείου των Ελληνίδων τον Νοέμβριο 1989, με την διάλεξη «Ρεθεμνιώτες οι σκαπανείς της ελληνικής τυπογραφίας και οι πρώτοι δημιουργοί της έντυπης νεοελληνικής γραμματείας». Το κείμενο της διάλεξης είχε δημοσιευτεί στην «Κρητική Επιθεώρηση». Πολύ αργότερα ακολούθησε το άρθρο «Ένα άγνωστο σ' εμάς έτος στιχογράφημα του Ρεθεμνιώτη ποιητή Αντώνιου Αχέλη έρχεται τώρα στο φως, ύστερα από 440 χρόνια!». Το βιβλίο μάλιστα αυτό, το οποίο δεν υπήρχε μέχρι τότε σε καμία κρητική βιβλιοθήκη, κατάφερε να το ανατυπώσει, με την οικονομική χορηγία της οικογένειας Κουλάκη.

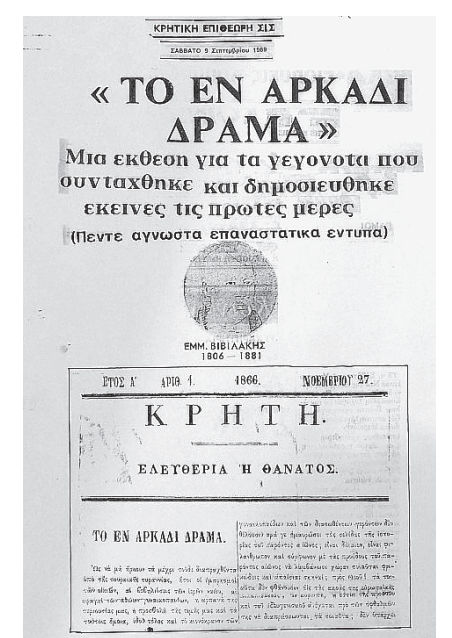

Το τρίτο θέμα που τον απασχόλησε σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ήταν των «Κρητικών βιβλίων», όπως το είχε ο ίδιος ορίσει και καθιερώσει (συγγραφείς, τυπογραφεία, θέμα κ.λπ.). Υπενθυμίζω ότι οι τόμοι εκείνοι φέρουν τον κοινό τίτλο «Τα Κρητικά βιβλία» και τους υπότιτλους «Σχεδιάγραμμα Κρητικής βιβλιογραφίας Α'. 1499-1863», Ρέθυμνο 1991, «Ένα πρώτο σχεδιάγραμμα Κρητικής βιβλιογραφίας Β'. 1864-1913», Ρέθυμνο 1990 και «Βιβλία για την Κρήτη. Βιβλία τυπωμένα στην Κρήτη. Γ'. 1914-1944», Ρέθυμνο 2001. Δεν είχε προφτάσει να στεγνώσει το μελάνι του πρώτου χρονολογικού τόμου που εξέδωσε, για την περίοδο 1864-1913, οπότε στα «Κρητολογικά Γράμματα» του 1990 δημοσίευσε την εργασία «Οι πρώτες προσθήκες στα «Κρητικά Βιβλία». Ακολούθησαν η εργασία «Η έκδοση βιβλίων στο Ρέθυμνο πριν από την Ένωση, Ρεθυμνο 1898-1913» το 1998 στον Κατάλογο της Έκθεσης του Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου «Κρήτη 1898-1913» και στα «Κρητολογικά Γράμματα» του 2000 «Τα σπάνια Κρητικά βιβλία - Προσθήκες στο δίτομο Σχεδιάγραμμα Κρητ. Βιβλιογραφίας, 1509-1913».

Πολλά ήταν τα δημοσιεύματά του και για το θέμα του γεωγραφικού προσδιορισμού του «Αρίου». Ήδη το 1992 είχε δημοσιεύσει στην «Κρητική Επιθεώρηση» το άρθρο «Η θέση του Αγ. Γεωργίου του Ψαροπίσστη και η προέλευση της επωνυμίας «Αρσάνη» και ακολούθησε το επόμενο έτος το «Γύρω από τα τοπωνύμια «Αρσάνη»-«Σκαλέτα» (Και τη σημασιολογική ταύτιση στις λέξεις «αρασάνη»-«φαροπίσστη»). Το θέμα αυτό τον απασχόλησε και τον ταλαιπώρησε μέχρι το τέλος της ζωής του. Πλήρη ανάπτυξη των μέχρι τότε αρχαιολογικών και ιστορικών τεκμηρίων που είχε προσκομίσει έκανε στο βιβλίο «Το χωριό Πηγή Ρεθυμνού» το έτος 2007.

Το Αρκαδί ήταν ένα θέμα που τον απασχόλησε από παιδί, έχοντας ζήσει για λίγο κοντά στο μοναστήρι, στην Πηγή. Από το 1989 ξεκίνησε να δημοσιεύει εργασίες γι' αυτό, οι οποίες θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν ιδιαίτερο τόμο, όπως το είχε οραματιστεί και αναγγείλει. Πρώτη χρονολογικά δημοσίευσή ήταν το 1989 εκείνη με τον τίτλο «Το εν Αρκαδί δράμα. Μια έκθεση για τα γεγονότα που συντάχθηκαν εκείνες τις πρώτες μέρες (Πέντε άγνωστα επαναστατικά έντυπα)». Ακολούθησε τρία χρόνια αργότερα το «Αναφορά στο Αρκαδικό Έπος σε επαναστατικό έντυπο με χρονολογία 21^η Νοεμβρ. 1866 «Το «προ ολίγων ημερών γενναίων κατορθώμα»». Το 1996 δημοσίωσε «Ένα άγνωστο ντοκουμέντο για την περιπόληση του Αρκαδίου» και το 1999 «Ένα εκκλησιακό ντοκουμέντο για το Αρκαδί και την επανάσταση του '66 που ανακαλύφτηκε πρόσφατα στην Ιταλία». Στην αλλαγή του αιώνα δημοσίωσε στα «Ρεθεμνιώτικα Νέα» «Μια ακόμα άγνωστη μαρτυρία για την ανατίναξη στο Αρκαδί» και ακολούθησαν πολλά δημοσιεύματα, με ετήσια περίπου συχνότητα.

Οι περιηγητές που επισκέφθηκαν την Κρήτη από το 1415 μέχρι και τον Β' Πόλεμο ήταν ένα θέμα που τον απασχόλησε επίσης μέχρι το τέλος της ζωής του, αναζητώντας βιβλία τους στις βιβλιοθήκες όλου του κόσμου (μέχρι και στις ΗΠΑ είχε φτάσει ο ίδιος, αναζητώντας τα). Πολλά από τα κείμενα αυτά είχε εκδώσει, είτε σε αυτοτελείς τυπογραφικούς τόμους είτε σε «χειροποίητες εκδόσεις», όπως ονόμαζε αυτόνομα βιβλία τυπωμένα στον εκτυπωτή του και βιβλιοδετημένα από τα χέρια του. Το ξεκίνημα των σχετικών δημοσιεύσεων έγινε το 1992 με τις «Εικόκες από το Ρέθυμνο του 1918 - Ένα άγνωστο «περιηγητικό» βιβλίο, ειδικά για τον νομό μας». Ακολούθησαν το ίδιο έτος «Τα ρεθεμνιώτικα βράδια του Αμερικανού περιηγητή Taylor (Ένα άγνωστο χρονικό για την Κρήτη του 1858)» και το 1993 «Το Ρέθυμνο, όπως το είδε ο περιηγητής Roscoe στα 1739 - Πώς εξηγήει την οικονομική κακοδαιμονία της μονής Αρσανίου». Το ίδιο έτος δημοσίωσε σε 24 συνέχειες στην «Κρητική Επιθεώρηση» την εργασία «Η ζωή στο παλιό Ρέθυμνο (Από τις περιηγητικές εντυπώσεις του Π.Θ. Κουνιάκη)». Έκτοτε, κατά τον 21^ο αιώνα, τα σχετικά δημοσιεύματα αυξήθηκαν εκθετικά.

Το θέμα της παρουσίας των Ρώσων και Πολωνών στο Ρέθυμνο και της κατοχής του από τα στρατεύματά τους τον απασχόλησε ήδη από το 1992, με την επιφυλλίδα στην «Κρητική Επιθεώρηση» «Άγνωστα φωτογραφικά στιγμιότυπα από την παραμονή των ρωσικών στρατευμάτων στο Ρέθυμνο». Ακολούθησαν το 1997 στα «Ρεθεμνιώτικα Νέα» οι «Εικόκες από το ρωσοκρατούμενο Ρέθυμνο (Με την ευκαιρία των 100 χρόνων του καθολικού ναού της πόλης)» και το 2000 «Η μεγάλη πυρκαγιά στο ρωσοκρατούμενο Ρέθυμνο», ενώ ο σχετικός κατάλογος έχει και πολλές ακόμη αναγραφές, οι οποίες δεν μπορούν να περιληφθούν στην ύλη μιας εφημερίδας, όσο φιλόξενη κι αν είναι αυτή.

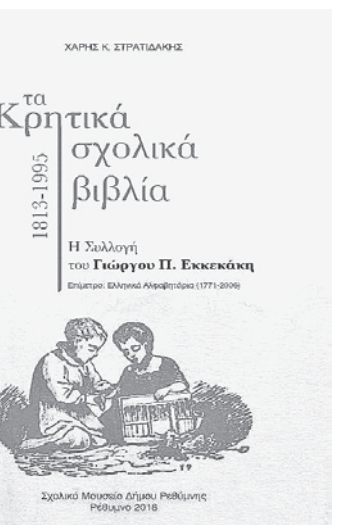
Πρόταση έκδοσης

Μερικές από τις κατηγορίες επιφυλλίδων και εργασιών θα αξίζει να δημοσιευτούν σε συμπυκνωμένες εκδόσεις. Μία από αυτές είναι ασφαλώς εκείνη για τη Μονή Αρκαδίου, που περιλαμβάνει εν όλω 16 δημοσιεύματα. Ο Γιώργος Π. Εκκεκάκης είχε αναγγείλει σχετική αυτόνομη έκδοση, με τις αναφορές των περιηγητών, χωρίς -απ' ό,τι γνωρίζω- να προλάβει να προχωρήσει το θέμα. Η Μονή Αρκαδίου, πιστεύω, θα μπορούσε να ολοκληρωθεί την πρόθεσή του αυτή, με τη βοήθεια όλων μας. Θα ήταν μια έκδοση που θα την τιμούσε και θα υπενθύμιζε την πνευματική της ακτινοβολία στο παρελθόν.

Πρόταση ανάγνωσης

Τα Κρητικά σχολικά βιβλία ήταν ένα θέμα που τον απασχόλησε την τελευταία τριετία της δραστηριοποίησής του, κατόπιν και δικού του αιτήματος (για το βιβλίο «Μια μέρα στο σχολείο της ύστερης Κρητικής Πολιτείας» και παράρτησής. Ο ίδιος δεν μπόρεσε να το προχωρήσει, αλλά στη μνήμη του οργάνωσε το 2008 στο Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθυμνίου σχετική Έκθεση και εξέδωσε το βιβλίο «Τα Κρητικά σχολικά βιβλία (1813-1995)». Η συλλογή του Γιώργου Π. Εκκεκάκη».

Ευχαριστίες

Οφειλόμενες είναι οι ευχαριστίες μου στη χήρα του Γιώργου Π. Εκκεκάκη, Μαριέττα Ασημομήτη, για τον δανεισμό των πέντε φακέλων που περιέχουν το σύνολο των δημοσιευμάτων του αιμώδηστου συζύγου της. Οφειλόμενες είναι οι ευχαριστίες τόσο σ' αυτήν όσο και στα παιδιά τους, Παντελή και Λίτσα. Οι έρευνες στο πρώτο στις βιβλιοθήκες ανά τον κόσμο, με τις πρόσθετες δυνατότητες που του διδει η θέση του ως πανεπιστημιακού καθηγητή, οι μεταφράσεις από τα αγγλικά της δεύτερης κρητικής περιηγήτριας, όπως άλλωστε και της Μαριέττας από τα γαλλικά, μας δίνουν σήμερα τη δυνατότητα να έχουμε στη διάθεσή μας πλήθος τεκμηρίων για την ιστορία του τόπου μας.

